

Практичне заняття № 1

ТЕМА. Сучасна українська мова як предмет наукового вивчення і навчальна дисципліна

I. Опрацювати теоретичні питання:

1. Зміст, обсяг і завдання курсу, основні розділи.
2. Місце української мови серед інших слов'янських мов.
3. Формування української мови (різні теорії про походження). Виникнення і розвиток нової української мови.
4. Українська мова – єдина мова українського народу, форма його національної культури. Українське законодавство про мову. (Зафіксуйте дані про мешкання українців у різних країнах світу).

II. Виконати завдання:

1. Запишіть українські назви місяців, їх російські відповідники й зіставте з відповідними білоруськими назвами. Поясніть, чому є відмінності в називанні? Що лягло в основу назв у кожній із цих мов?

Білоруська мова: *студзень, лютый, сакавік, красавік, май, червень, ліпень, жнівень, верасень, кастрычнік, лістапад, снежань.*

2. Запишіть фрагмент вірша Т. Шевченка «Заповіт» кількома слов'янськими мовами. Випишіть спочатку слова, спільні для усіх уривків, а потім відмінні. З'ясуйте семантичну тотожність (або різницю) останніх. Поміркуйте, чому обрано саме ці слов'янські мови.

Українська мова

*Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.*

*Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу ... отоді я
І лани, і гори –
Все покину і полину
До самого бога
Молитися ... а до того
Я не знаю бога.*

Болгарська мова

*Щом умра, ме погребете
нейде на могила
посред степити широки
на Україна мила,
та скалите над водата,
Днепър и полята
да се виждат, да се чува,
как реве реката...
Щом помъкне от Україна
Днепър към морето
Кърви вражи – аз тогава
планини, полета
ще оставя, ще отида
чак при бога в рая
да се моля. Дотогава
господ аз не зная...*

Словацька мова

*Ked' ja zomriem, zahrabte ma,
bratia, na mohyle,
prostred stepi širo-širej,
v Ukrajine milej,
by úrodné lány poli,
Dneper prosted lúčín
bolo vidiet', bolo počut',
ako reve – hučí...
Ked' ponesie z Ukrajiny
do belasých morí
krv tyranskú, potom i ja
rodné lány, hory,
všetko nechám, potom uznám
všemocného boha,
– pomodlim sa... No dovtedy –
ja nepoznám boha...*

Примітка. Подальші вправи з * – для виконання в аудиторії.

***3.** Зіставте подані висловлювання про походження української мови. Чим ці думки різняться? Який теоретичний матеріал вони ілюструють?

1) Початковим етапом існування української мови – літературної мови, як і загальнонародної розмовної мови, є XIV століття (окремі фонетичні та граматичні риси, які згодом узвичаїлися в українській мові, спостерігаються ще в пам'ятках XI – XIII ст.). На той же час припадає й початок російської та білоруської літературних мов (П. Плющ).

2) Українська мова як така зарисувалася ще на слов'янській прабатьківщині, від якої відірвалася вже з виразними своїми рисами, як постала й кожна інша слов'янська мова (І. Огієнко).

***4.** Перекладіть афоризми українською мовою, передавши не тільки думку, а так, щоб це було по-українськи природно та невимушено.

1). Для изучения языка гораздо важнее свободная любознательность, чем грозная необходимость (Аврелий Августин).

2). Язык имеет большое значение еще и потому, что с его помощью мы можем прятать наши мысли (Вольтер).

3). Как человека можно распознать по обществу, в котором он находится, так о нем можно судить и по языку, которым он выражается (Дж. Свифт).

4). Нам, филологам, было, конечно, всегда понятно, что орфография есть вещь условная и меняющаяся во времени; но широкие круги грамотных людей

считали ее покоящейся на каких-то незыблемых основаниях (Л. Щерба).

5). *Истинная любовь к своей стране немыслима без любви к своему языку* (К. Паустовский).

6). *Обращаться с языком кое-как – значит и мыслить кое-как: неточно, приблизительно, неверно* (А. Толстой).

7). *Язык важен для патриота* (Н. Карамзин).

Література

1. Основні підручники (відповідні розділи, параграфи), лекційний матеріал.
2. Мацюк Г. Теорія української літературної мови: етапи формування і перспективи розвитку. *Українська мова*. 2003. №1. С. 27-39.
3. Карпенко Ю. Українська гіпотеза. *Мовознавство*. 1993. С. 3-8.
4. Німчук В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови. *Мовознавство*. 1998. № 1. С. 3-15.
5. Онуфрієнко Г., Хваткова С. Проблема походження і періодизації української мови в концепціях і гіпотезах ХХ ст. *Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України* : Зб. наук. праць VI Всеукр. наук.-практ. конф. Запоріжжя : ОДА, ЗНТУ, 2005. С. 274-277.
6. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 1998.
7. Лазебник С. Зарубіжні українці: скільки їх, де вони? *Золоті ворота*. Вип. 1. Київ, 1991. С. 5-18.
8. Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ : Академія, 1997.
10. Русанівський В. Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов. Київ : Наукова думка, 1985.
11. Мова – народ : висловлювання про мову та її значення в житті народу / упоряд. Олекса Тихий ; післяслово О. Зінкевича. Київ : Смолоскип, 2007.